

Föredrag Kommunhistoria

Börje Sandén gör nedslag i Upplands-Bros rika historia och berättar bl.a.
om Granhammarsmannen, Rösaring och Håtunaleken
Bro bibliotek – danslokalen 2017-12-12
traditionell resumé av manus med inlagda bilder

Välkomna till en stund med kommunhistoria.

Det har väl framgått av annonseringen att skall bli delvis utvalda **återblickar** på några intressanta händelser som låtit tala om sig och delvis **en del nytt i vår forskning** kring bygden

Jag vill försöka förklara hur det kan komma sig att när vi gräver **fram bygdens äldsta historia** så blir det ibland också **vårt lands äldsta historia**

Hur kan det komma sig?

Det som trasslade till saken var den nu välbekanta landhöjningen

Den var okänd när de äldsta berättelserna författades

Jag skall vid det här tillfället försöka förklara detta med några kartor

Det allra senaste i vår forskning är några gamla anteckningar av en Upplands-Bro-bo som levde i början av 1600-talet.

Han forskade så mycket att han blev utnämnd till landets första Riksantikvarie
Han namn var Martin Aschaneus, född och uppvuxen i Aske by i Upplands-Bro

Han blev präst i Upplands Väsby – vår grannkommun

Min kollega i Upplands Väsby som var Raä- lokalombud hade samarbetat med en gammal man som samlat ihop allt som Aschaneus skrivit

Det fanns i mycket stor mängd handskrivna spiralblock

Vi hade kommit på ett sätt att ge ut böcker i små upplagor.

Nu ville dom satsa sina insamlade pengar till att gör en bok med alla anteckningarna.

Jag gör historien kort. Det blev den här boken, den har 780 sidor

Där står ”mycket gamla nyheter” bl.a om Upplands-Bro på 1600-talet

Jag skall avslutningsvis berätta om de slutsatser jag dragit av de gamla upplysningarna.

Granhammar – Granhammarsmannen – Ekhammarsgubben m.m. Börje Sandéns föredrag i danslokalen 2017-12-12

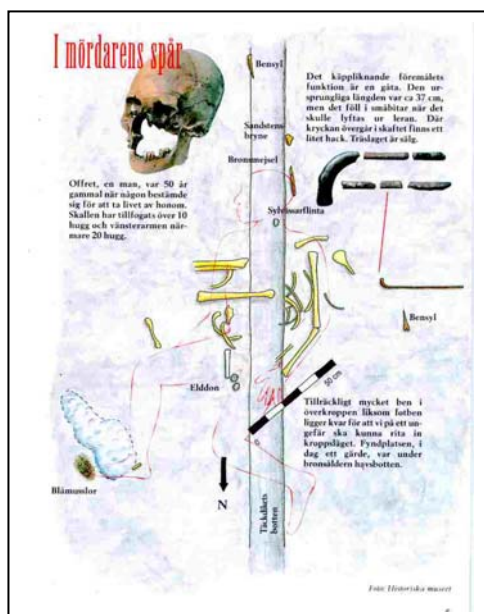
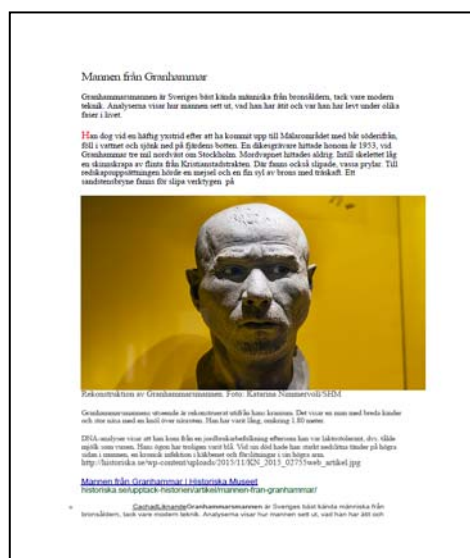

- 1962: **HSB köpte Granhammar – avsedd för en villastad**
- 1963: **Beslut att flytta militära övningsfältet till Upplands-Bro**
- 1970: **Invigs (Svea) Livgardet**

Det hör **till saken – idag** - att **1969 bildades UMS = Musiksällskapet**
I samma veva fick kommunen en **Kulturnämnd** (Skilda nämnder)
_ Kommunen vill använda Granhammars slott – en arbetsgrupp – **Kungsängens-rådet** hade bildats

Under 70-talet växte Musiksällskap – många sektioner – olika typer av musik
Vi hade idén att göra Musik **på spännande platser Musik i det Gröna, på Fornminnesplatser, på arbetsplatser, i badhuset, Musik på KF-lagret**

**Varför inte göra musik i slottbyggnaden? – och berätta historien om
_ Granhammars stora Kulturhistoria: Stora – Lilla Biblioteket
_ Granhammars-mannen?**

Beskedet från Livgardet:

- _ **Livfarligt** – sönderbrutet golv – det **växer träd i slottet !!!!**
- _ **Vi fick nöja oss med göra musik - i en större lokal i Kanslihuset –**

1980 – regeringen beslöt att **slottet skall rivas !!**

En **vän** som umgåtts med ägaren Nathanson, kunde inte förstå att det skulle vara så illa ställt med byggnaden.

Vi begärde att få ett **samtal med** militären

_ Det fanns nu anledning för **hembygdsföreningen** och **Upplands-Bro kommun** att **få till stånd en dokumentation.**

_ Jag och **min vän** fick i alla fall. komma in i byggnaden

_ Det var en **stenbyggnad** som blivit invändigt målad med **moderna färger,**

_ Drivor av flagnad färg i vestibul och trapphus

I Antikvariskt-Topografiskt-Arkiv fanns de beslut som gällde för huset.

Där stod att byggnaden skulle ha vårdats så att den skulle kunna användas när man fick **en militär eller civil användning** för det.

Jag och min vän fick dock tillstånd att besikta förödelserna.

Trädet inne i slottet ? en liten björk i en **tillbyggnad** från 1900-talet

Redan första gången jag var inne fann jag att takluckan **”Blåst upp”**

Jag klättrade och stängde den - Tegelstensgolvet på vinden var dock oskadat

Nästa gång jag var där – var det dags att på nytt **stänga luckan.**

Var det mening att det skulle få regna in?

Det blev ett brev till Försvarsministern

Även hembygdsföreningen och Kulturnämnden undertecknade brevet

Saken togs upp i Riksdagen under ett helt år

På initiativ av riksdagsledamöterna **Lars Gustafsson** och **Kerstin Arnér** från bägge politiska blocken fördes en årslång debatt i Riksdagen. -

Rivningsbeslutet upphävdes!

Vi fick till slut hålla vår musik-uppvaktning både framför och inne i slottet den **4 juni 1983** **9 grupper** gjorde musik under dagen i de olika rummen.

Inledningsvis kunde jag framför slottet – och mellan musikstycken - berätta om turerna kring räddningen av slottet

och

med riksdagsbeslutet i min hand kunde jag säga, att nu är de det inte längre livsfarligt att gå in i huset. Välkomna - där inte blir det mer musik

Ett stort gäng i föreningen Rädda Granhammar hade under tiden samlats för att städa upp.

500 besökare under dagen uppfattade en polis att var – en tidning skrev 1000!

*****

Nu - Granhammars kulturskatter lämnas till staten

1878 överlämnades boksamlingen - 1886 handskriftsamlingen (438 band)

Det var släkten **Rålamb**s två donationer av svenska historiska handskrifter

Under en tid fanns denna samling på Gällövsta en gård underställd Granhammar

Det var de två sista ägarna av som donerade Granhammarsbiblioteket till KB

Olof von Dahlin var i unga dagar informator i familjen Rålamb

Han beskrivs som svenska ”populär”-historiens fader

Släkten Rålamb ända sedan den första på Brogård sysslats med kultur

Kuriositet – klingar det till i öronen när jag för på tal: **Arendt Persson och Barbro Stigsdotter i Ornäs och Gustav Vasas äventyr i Dalarna?**

När Gustav Vasa rekognoserade för **det första Vasaloppet räddades han av Barbro Stigsdotter** som hjälpte honom att fira sig ut genom dasset på baksidan av Ornässtugan

Arendt hade varit **studiekamrat med Gustav Vasa**

Han hade senare ha hjälpt Gustav Vasa att slå ner ett uppror som belönat honom som **Häradshövding i Bro** - med bostad på Granhammar.

Ättlingarna bebodde Granhammar ända till 1500-talet slut

11 akademiska avhandlingar ända upp på doktorand

Universitets uppgift var att materialet skulle bli en bok Granhammar-

Lyckligtvis fick jag se det färdiga manuset som lämnats till Kulturnämnden för kollationering av lokala fakta innan det gavs ut. Jag fick tillfälle att kopiera inledningen, där räddningsaktionen beskrevs. Byte av kanslichef. Sedan dess är manuset borta – flyttades till Kulturhusets förråd.

Men universitets stora råmaterial – 11 avhandlingar - har jag en kopia på. Ett sista försök att finna det gjordes på mitt förslag när vi gick igenom några lådor med papper som stått i kommunhusets källare.

Granhammarsmannen – Sveriges svar på Ismannen

Det märkliga med Granhammarsmannen var att:

- _ Kroppen hade bevarats väl i **blålera**
- _ **Pollen av gran** visar att **trädslaget** ”invandrade” till vår kommun för ca 3000 år sedan
- _ Fyndet gjordes när ett täckdike grävdes för hand av lantarbetaren David Zetterström 1953
- _ forskarna gjorde **inga större undersökningar**
- _ blålera och kroppsdelar lades i en stor trälåda som hamnade i historiska museets förråd.
- _ Den unge forskaren **Jonathan Lindström** hittade lådan och skrev en artikel om fyndet som i sin helhet första gången **publicerades i UKF:s Nyhetsbrev**
- _ Det visade sig att det fanns **många mjukdelar kvar i blåleran**
- _ Jonathan kunde senare, vid UKF:s **föredrag och vid exkursion** med utsikt över platsen på skjutfältet berätta **vilken mat som fanns i magen** och mycket annat spännande.

Det blev ett forskningsprojekt under ledning av Jonathan Lindström

- _ 1999 blev Granhammarsmannen ett svensk svar på **Ismannen från Alperna** _ **och en bok på 580 sidor.**

- _ När jag flyttade ner till Bro kom jag att bo mitt emot Zetterström som grävde täckdiket
- _ Jag fick tillstånd att skjutsa honom in på området så han kunde peka ut ungefär var platsen var
- _ det hade jag nytta av när **Dick Harrison** för några år sedan gjorde en film om Granhammarsmannen

*****

Ekhammarsgubben -

Hittades när nya E18 byggdes – vid avfarten mot Regementet och Norrboda

Den är mycket liten knappt 4 cm – brons. Blev kommunsymbol 1983

Vår lilla **vapendansare** var med på de stora **vikingautställningarna**

i **Paris, Berlin** och **Köpenhamn** - **svärd och ett par spjut**

En **busslast** från kommunen åkte till Köpenhamn för att se originalet.

Närmare studier av andra avbildningar visar att figuren är den **En-ögde Oden**

Det är korparna **Hugin och Munin** som sitter på **Odens axlar** och rapporterar vad som händer i världen

UKF representerade Upplands-Bro vid **TVÅ** stora evenemang i Stockholm, där vi första gången presenterade ”**Vikingakommunen Upplands-Bro**” när Stockholm var **Kulturhuvudstad år 1998**.

I särskilt uppförd hallbyggnad på Galärvarvet – bredvid skeppet Vasa - hade kommunen fått plats **mellan Sjöhistoriska museet och Historiska museet**

På väggen under kommunens namn satt den här 2 m höga bildväven särskilt framtagen för detta tillfälle av Gudrun Sandén.

Vid **Millennieskiftet** år 2000. fanns UKF med på liknande utställning på Medborgarplatsen på Södermalm i Stockholm

Bildväven sitter nu i **kommunalhuset vid hissarna**

Kommunen fick således en mycket framträdande roll med hjälp av UKF

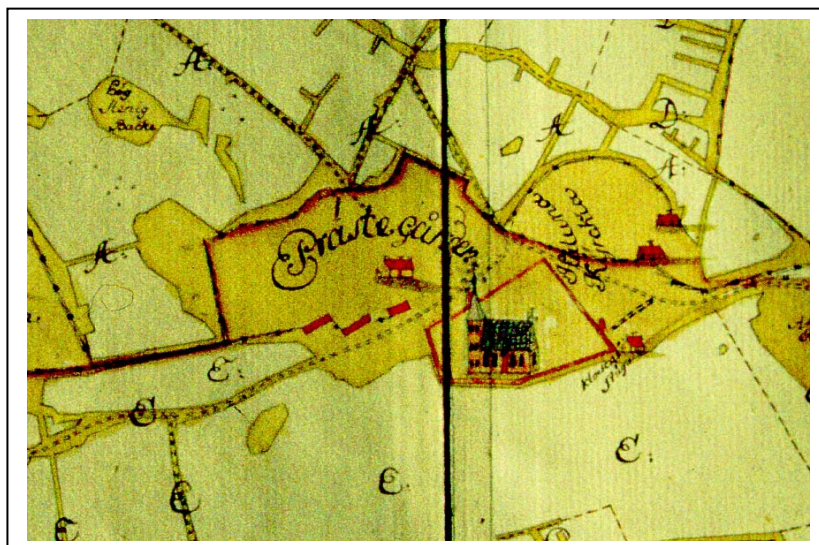
En liknande figur hittades i en vikingagrav vid **Sutten Ho norr om London**

Det är British Museum som trodde att det var **horn på hjälmen**.

Det framgår av andra bilder att figuren skulle föreställa Oden.

*****

Karta med Håtuna kyrkas torn

Håtunaleken var tidigare väldigt uppmärksam i skolans historieböcker. Och även i vuxenvärlden – och inte minst i Håtuna – nu hade man tagit fasta på den välkända händelsen, när **den store kungen Magnus Ladulås' 3 söner drar igång "den ena villan värre än den andra"**.

Birger, som blev kung, sitter här i Håtuna kungsgård, när bröderna Erik och Valdemar **objudna** dyker upp. De tar honom till fånga och sätter honom i någon sorts **husarrest** på Nyköpings hus

Åren går' efter **något 10-tal år** bjuder Birger sina bröder vara välkomna till Nyköping på försoningsfest. De tackar tveksamt ja – och nu är det bröderna, som hamnar i Nyköpings källare **Där får dom svälta ihjäl.**

Är detta något att framhålla?? frågar man sig verkligen

_ Det tyckte emellertid Upplands-Bros allra första Fullmäktigeförsamling när den sammanträdde i 1951. Man ville nämligen upphäva det statliga direktiv som bestämt de 6 sammanslagna socknarna **skulle heta Upplands-Bro**

Det finns ju så många Bro i Sverige – men bara ETT Håtuna, skrev man i den handling man skulle rösta om på fullmäktigemötet.. ***Citat "Emedan vi inom Storkommunen hava en socken med det historiskt klingande namnet Håtuna, ett namn som icke bör utplånas, och som är känt av varje svensk, anse vi att hybridnamnet Upplands-Bro utbytes mot Håtuna"***

Röstningsresultatet:

21 röster för namnet Håtuna. 10 för Upplands-Bro. De 10 reservanternas namn anges i protokollet.

Kungl. Maj:ts svar är kort och lakoniskt:

"...Inrikesdepartementet av den 16 mars 1951 (Bil. 5) vari Kungl. Maj:t meddelat utslag å Upplands-Bros kommunalfullmäktiges framställan om ändring av kommunnamnet från Upplands-Bro till Håtuna, i vilken skrivelse delgavs att **"Kungl. Maj:t ej funnit skäl att bifalla ansöknigen"**.

Varför gavs ingen förklaring? 2/3-delar mot En tredjedel !!

Regeringen kanske inte tyckte att den värsta mördarkung vi haft skulle kopplas samman med kommun-namnet.

Märkligt

Detta regeringens avslag hade man uppenbarligen inte läst när man i vår tid döpte den förra fullmäktigelokalen i nuvarande Kommunhuset till – **"Kung Birger"** – en brutal mördare på tronen.

Vid avslutningen av dagens presentation kommer ni att förstå **det berättigade i Kungl. Maj:ts beslutet**. Det är bra att namnet **inte har överförts** till den lokal fullmäktige använder idag.

*****

Det finns dock **något positivt** att säga om Håtunaleken.
Mycket positivt.

Sverige fick som 2:a land i Europa en officiell deklARATION att kungar och andra makthavare inte får bära sig åt så som det skedde i fallet Håtuna-leken. **Ingen skall i fortsättning få kastas i fängelse eller avrättas utan rannsakan och dom.**

Uppgårelsen har kallats en **svensk Magna Carta**.

Endast England har en något äldre sådan.

Jag skall läsa direkt ur handlingen, när den **3-åriga Magnus Eriksson** sittande på riksdrotsen arm lovar att följa det han nu för höra:

Den har publicerats **Röster från svensk medeltid**. Året 1319, snart 700 år sedan

Läser ur boken [Du finner den här](#)

Nästa gång vi fick en svensk vald kung var, när vi valde Gustav Vasa till kung några år efter Stockholms Blodbad år 1520

I mellantiden hade vi försökt få Karl Knutsson Bonde till kung – vi fick välja hon 3 gånger. Han dog strax efter sista valet.

I Håtuna ägde **något märkligt rum under 2:a världskriget**.

Man byggde plötsligt upp denna ”industrialanläggning” - en anläggning för att ta hand om den **grafit** som fanns här i marken.

Den skulle vara av en speciell sort, geologiskt sett mycket äldre än den vanliga grafiten i landet.

Den var väldigt fin och av en sort där man utvinna höggradigt renad grafit. I bygden fick man veta att den var bra att smörja spårvägens växlar med vintertid så att de inte frös ihop !!

Det måste ha varit något särskilt, när man drar igång en verksamhet i 3-skift, således många anställda. Men det var bara fyndigheten vid Skällsta SV om Håtuna kyrka som kom igång. under ”andra världskriget”. Efter kriget upphörde brytningen lika snabbt som den börja

Brytning var farlig för miljön. Träd tog skada. Vattnet i brunnarna tog skada. Och framför att det oljud som uppstod när grafiten maldes ner till ”mjölstorlek” Det skedde i en stor ”kulkvarn”, på den höga cement-grunden. Slamret nä kulorna snurrade runt störde nattsömnen
.Snön blev svart på vintern

Detaljer om detta finns på hemsidan. Skriv ’gruva’ och ’**ukforsk**’ så får du massor med upplysningar.

I en intervju med personalen vid Bro station bekräftades tidigare upp lysningar att grafit gick till Tyskland. På stickspåret stod en godsvagn och det talades tyska kring. Man hade anledning att tolka detta som ett led i Hitlers påtänkta atombomb.

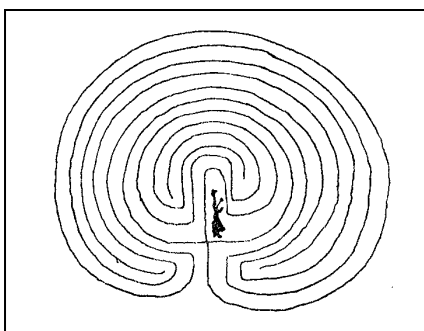
UKF har i styrelsen yrkesforskare som letar efter bevis för detta. Arkiv i Tyskland och andra tänkbara områden här ännu inte givit resultat.

Några få kommentarer till höstens stora exkursion till Rösaring

Sagt om Rösaring av två mycket erfarna inventerare från Raä.

”Ytterst få områden i landet har ett så rikt uppbåd av fornminnen, när det gäller antal och variation”

*”Märkligt att Rösarings-komplexet inte prioriteras av Raä.
Det har ju mycket mer än Birka att bjuda på”*

Labyrint med fruktbarhetsgudinnan i centrum

Rösaringslabyrinten torde vara det av svenska **fortidsminnen** som är mest uppmärksammat **internationellt**. Jag har visat den för 5-6 grupper utlänningar Australien, Sydkorea - märkligast när ett sällskap bjudit in 2 shamaner från Peru

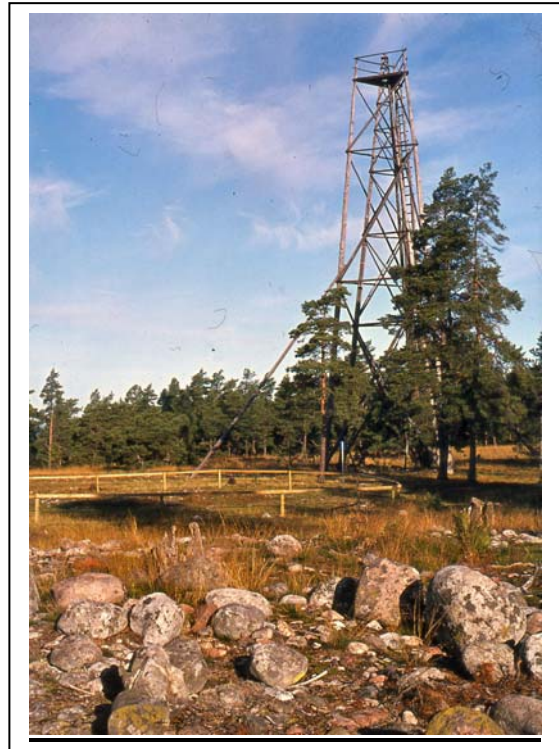
Tornet där man testade det som senare utvecklades till GPS

Mätning av avstånd med hjälp av ljusets hastighet

Det är två torn. på det inre stod mätningsskärmen, på det yttre stod personalen.

När utveckling nått fram till praktisk användning ljushastigheten var det hos oss som Geodimetern först kom till användning inom arkeologin.

UKF:s första projekt tillsammans med Raä var kartering av ärkebiskopsborgen vid Stäket och Hålvägssystemet vid Draget. så lyckat att vi blev inbjudna att visa tekniken vid ett nordiskt seminarium 1988

1. Stenraden vid upptäckten av processvägen
2. Datering när processionsvägen fick en beläggning av stampad lera

BILDER – 3 st

1. Problemet med tolkningen av **väderstrecken** i Isländska texter

BILDER och KARTOR

- _ Ordet Bro - Assurstenen
- _ Karta med Bro Hundare
- _ Karta med Skarven

BILDER

Assurs väg.